

ALFONZ DOPSCH

Slovenski zgodovinarji smo dolžni spomniti se v svojem glasilu dne 1. septembra 1953 na Dunaju umrlega avstrijskega zgodovinarja Alfonza Dopscha (rojen je bil 14. junija 1868 v Lovosicah v današnji Češkoslovaški). V nekaterih svojih delih in razpravah je obravnaval zelo pomembna vprašanja iz področja starejše zgodovine Slovencev in slovenske zemlje. Tudi je med svojimi učenci in slušatelji imel, zlasti v prvih desetletjih našega stoletja, številne iz naše domovine. Od leta 1898 do leta 1936 je bil Dopsch profesor za občo in avstrijsko zgodovino na dunajski univerzi.

Dopschevo zanimanje za znanstveno problematiko na zgodovinskem področju je obsežno. Začel je s študijem starejše avstrijske zgodovine s podarkom na ustavnem in upravnem razvoju, zatem pa ga je trajno in močno pritegovala zlasti gospodarska in družbena zgodovina. Iz zanimanja zanjo je omeniti zlasti dve veliki Dopschevi deli, prvo o gospodarskem razvoju karolinške dobe, zlasti na Nemškem (*Die Wirtschaftsentwicklung der Karolingerzeit, vornehmlich in Deutschland*, I, 1912; II, 1913), drugo pa o gospodarskih in družbenih osnovah evropskega kulturnega razvoja od časov Cezarja do Karla Velikega (*Wirtschaftliche und soziale Grundlagen der europäischen Kulturentwicklung aus der Zeit von Cäsar bis auf Karl den Grossen*, I, 1918; II, 1920). Od večjih del s tega področja naj omenim še njegovo knjigo o starejši gospodarski in socialni zgodovini kmetov v avstrijskih alpskih deželah (*Die ältere Wirtschafts- und Sozialgeschichte der Bauern in den Alpenländern Österreichs*, 1930) in delo o gospostvu in kmetu v nemški cesarski dobi (*Herrschaft und Bauer in der deutschen Kaiserzeit*, 1939).

Vprašanjem iz starejše slovenske zgodovine se je Dopsch približal z izdajo urbarjev, ki jih je ob prelomu 19. v 20. stoletje vzela v svoj edicijski program dunajska Akademija znanosti. Omeniti je, da je Dopsch za svojega sodelavca pri objavi prve knjige teh urbarjev, ki obsega deželnoknežje urbarje Spodnje in Zgornje Avstrije v 13. in 14. stoletju (1904), izbral slovenskega zgodovinarja Vladimira Levca, ki pa je — tako prezgodaj, komaj v 28. letu življenja — umrl prav v letu, ko je izšlo to skupno delo Dopschevo in njegovo (dne 7. oktobra 1904 v Ljubljani). Pritegnitev Levca kaže, kako visoko je Dopsch cenil izredne sposobnosti mladega slovenskega znanstvenika. Prav lani je poteklo petdeset let odkar je smrt iztrgala sredi njegovega neumornega dela toliko obetajočega slovenskega zgodovinarja Vladimira Levca. V uvodu k izdaji avstrijskih urbarjev omenja Dopsch s priznanjem pomoč, ki mu jo je z vso marljivostjo in s svojim temeljitim znanjem nudil Levec. Pomoč ni bila majhna; Levec je prepisoval tekste, zbral je za risarja zemljevidov in za tabele potrebno gradivo, sestavil je imenike in štal vobče Dopschu pri delu stalno ob strani.

Objavi spodnje- in zgornjeavstrijskih urbarjev je sledila objava srednjeveških deželnoknežjih urbarjev Štajerske, ki jo je s sodelovanjem Alfreda Mella priredil Dopsch leta 1910 (*Die landesfürstlichen Gesamturbare der Steiermark aus dem Mittelalter, Österreichische Urbare*, I/2). Ti urbarji se nanašajo na posest, ki so jo Štajerskem imeli deželni knezi, to je najprej vojvode iz rodu Babenberg (v moški vrsti izumrli 1246), zatem češki kralj Přemysl Otakar II. in nato vojvode iz rodu Habsburg. Po času obsega edicija

urbarje od prve polovice 13. pa do konca 15. stoletja. Od slovenskega dela dežele je v urbarjih zapopadena posest v Podravju (uradi Maribor, Slovenska Bistrica, Radgona) in v gospostvu Laško. Edicija je opremljena z bogatimi in številnimi opombami, registri in z obsežnim uvodom. V uvodu je razprava o rokopisih, o vprašanju kdaj in zakaj so bili posamezni urbarji sestavljeni, o gospodarstvu, upravi, prebivalstvu, dajatvah in produkciji na ozemlju, ki ga urbarji popisujejo, nadalje o merah, novcu in cenah ter končno razprava o pravni, politični in finančni strani urbarjev. Urbarji so veliko več kot le na kritičen način in z vsem potrebnim aparatom opremljena objava tekstov; uvodi urbarjem so obsežne razprave o gospodarskem, družbenem in političnem razvoju velikih delov Štajerske v srednjem veku.

Iz dela za štajerske deželno knežje urbarje, in to prav za urbarje, ki se nanašajo na slovenski del dežele, je izšla vrsta preiskav, ki jih je Dopsch združil 1909. leta v posebni knjigi z naslovom *Die ältere Sozial- und Wirtschaftsverfassung der Alpenslaven* (Starejša socialna in gospodarska ustava alpskih Slovanov).

Ob raziskavah, zlasti za urbarje deželno knežje posesti okoli Laškega, se je zdelo Dopschu nujno zavzeti stališče do teorij, ki so jih oblikovali od konca 19. stoletja dalje nekateri znanstveniki glede starejših socialnih in gospodarskih razmer pri Slovencih in so jim bili pri tem prav omenjeni urbarji glavni vir. Posebno so raziskave A. Meitzena, J. Peiskerja, P. Puntscharta in Vl. Levca predmet Dopscheve večkrat kaj ostre kritike. V omenjenih urbarjih v velikem številu nastopajočim županom je posvečen velik del Dopscheve knjige. Dopsch zavrača Peiskerjevo teorijo, po kateri naj bi bili v urbarjih navedeni župani ostanki neke vrste turškotatarskega pastirskega plemstva; župani v urbarjih so po Dopschu le upravni organi zemljiške gosposke. V zvezi z raziskavo o županih je kritičen pretres o živinoreji in poljedelstvu pri starih Slovencih oziroma Slovanih, ki naj bi jima, zlasti po Peiskerju in Puntschartu, šel v družbenem in gospodarskem razvoju Slovencev velik pomen. Mimo županov obravnava Dopsch tudi staroslovenske dekane in sodine; prvi so mu nižji organi zemljiške gosposke, drugi pa gospodarski organi.

Mimo problemov, ki izhajajo neposredno iz gradiva štajerskih urbarjev, obravnava Dopsch tudi nekatera vprašanja iz naše starejše zgodovine, ki so z urbarji manj povezana, ki pa morejo vendarle njihovo vsebino do neke mere pojasniti. Tako so predmet njegovih raziskavanj načini, potek in oblike starejše slovenske kolonizacije, obred umeščanja koroškega vojvode in zadruga pri starih Slovanih. Dopscheva namera ni bila podati s temi študijami v vseh podrobnostih enakomerno in popolno obravnavo ali opis družbenih in gospodarskih razmer pri Slovencih, marveč obravnavati predvsem le tiste probleme, ki so se mu v zvezi z novjšimi raziskavanji zdeli sporni in nejasni.

Kasneje se Dopsch v tako obsežni meri kot v knjigi o starejših socialnih in gospodarskih razmerah pri alpskih Slovanih in v svoji ediciji štajerskih deželno knežjih urbarjev ni več povrnil k vprašanjem iz slovenske zgodovine. Le njegova izvajanja v že zgoraj omenjeni knjigi o starejši gospodarski in socialni zgodovini kmetov v avstrijskih alpskih deželah naj še omenimo, to pa zaradi primerjave enakega ali podobnega razvoja pri nas in v naši neposredni soseščini.

M. Kos